

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om Verdens-Bygningen, af A. Aschlund

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om Verdens-Bygningen, af A. Aschlund", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/catalog/gv-1831_491_2-txt-shoot-idm95/facsimile.pdf (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Side

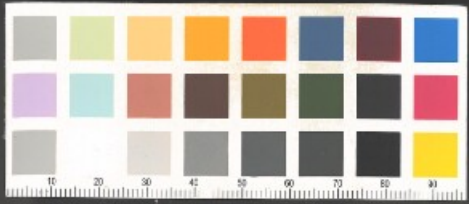
IV. Recensioner og kritiske Anmeldelser.

1. Prædikener ved Dr. Prof. Theol. P. E. Wällers Indvielse til Biskop over Sjællands Stift 1830, af Stiftsprovst Clausen, Biskop Dolsen, og Biskop P. E. Wäller. Recenseret af Dr. A. G. Nudelbach, Superintendent i Glaxhø. . . . . 64.
2. Dr. M. Luthers rene apostoliske Lærdom om de trende Artikler: Arospanden, Retfærdiggjørelsen ved Kristus og Helliggjørelsen; tilligemed Luthers kraftfulde Prædiken om Simeons Spandom, paa Dansk udgiven af C. Normann. Det Dpslag. Anmeldt af Jac. Chr. Lindberg . . . . . 70.
3. a. Om Verdens-Bygningen af A. Aschlund og b. Om Magnetens Forhold til sine Poler af A. Aschlund. Anmeldt af N. F. S. Grundtvig . . . . . 278.
4. Christelig Hædagsglæde. Treende Festprædikener af G. P. Braummer. Recenseret af Dr. A. G. Nudelbach 344.
5. Tvende Skrifter af Philalethen:
  - a. Grundfæge der religiøse Wahritetsfreunde oder Philalethen. 1830, og
  - b. Rede om Feste ved Gewissens in der Versammlung der Philalethen. Schleswig 1830. Anmeldt af Jac. Chr. Lindberg . . . . . 352.
6. Prædikener af Biskop Herzg. Kb. 1829. Recenseret af Dr. A. G. Nudelbach . . . . .
7. Om Begrebet af den christelige Dogmatik ved Dr. Consessionarius J. P. Wynster. Anmeldt af Pastor N. F. S. Grundtvig . . . . . 582.

8. Ophæninger til Prof. Clausens forsvulvede Forsøg paa at redde sin falske Lærdom. Af Jac. Chr. Lindberg.

Første Stykke . . . . . 77.

Andet Stykke . . . . . 373.

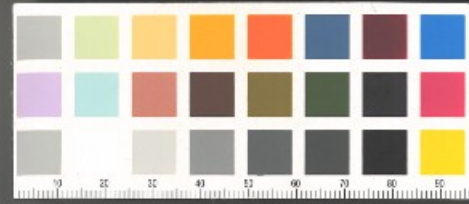
Om Verdens-Bygningen, af A. Aschlund. Kbhvn. for den Wahlske Boghandling 1830. (recenseret i Maanedsskriftet for Literatur, anden Aarg. syvende Hefte.)

Om Magnetens Forhold til sine Poler etc. af A. Aschlund. Kbhvn. for den Wahlske Boghandling 1830.

Man vil maaskee undre sig over, at see disse Smaa-Skrifter anmeldte i et Maanedsskrift for Christendom og Historie, og oveniud anmeldte af en Forfatter, som aldrig har gjort mindste Fordring paa at kjende meere til Astronomi og Mathematik, end Man for 30 Aar siden behøvede, for at slippe fra dem ved Examen. Naar Man inidertid sees, at det ene er fra en theologisk og historisk Stand-Punkt jeg betragter Phænomenet, haaber jeg Man vil indkomme, at hvis Materien ellers staaer i noget Forhold til disse Ting, kan der forelobig Intet være at indvoende enten mod Personen eller Stedet.

Naar Man nu kun veed, at hine Smaa-Skrifter ei allene erklære det i Astronomien nu en Tidlang herkende Copernicanske System aaben Feide, men

* Med trykkes. 3 Kledensvangs Vælt. rel. b. 250r. Kjøbenhavn. 1830.
Solm.

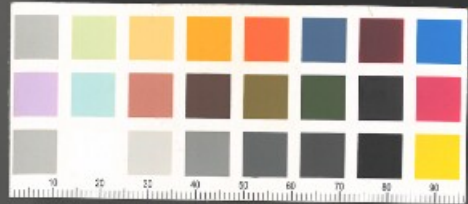
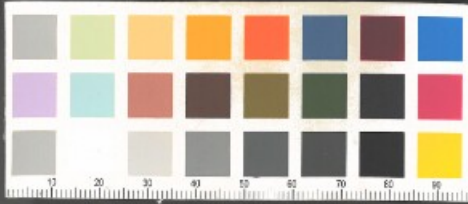
tillige stræbe at forklare et saa mærkeligt Phænomen, som Compassets Mis:Vidning, paa en yderst simpel Maade; da maatte begge Dele aabenbar være gjort meget symmetrisk, hvis en saadan Sjældenhed i Literaturen ei skulde tilbringe sig en historisk Opmærksomhed, der, han være nu for Resten som han er, finder Fornøielse i og stræber at drage Fordel af alle paafaldende Bendinger i den menneskelige Tanke-Gang.

For Theologien, især den Christelige, synes derimod vistnok de Astronomiske Systemer, og Revolutionerne i dem, at maatte være en høist sigegyldig Ting, da Theologien, som bekjendt, ei kalder sig selv med Himmels Begreberne, men kun med Himmels-Vandene *) og især med Ham som skabte baade Himlen og Jorden og Alt hvad der er i dem. Det Copernicanske System, eller rettere dets Tilbedere, har imidlertid mødt de Christelige Theologer til at gøre en Undtagelse, fordi det deels selv dem paatrængt, som et eyeget Hjelpe-Middel ved Skriftens Fortolkningen, og deels forelagdes Menigheden, baade som en Troes-Artikel, de blindt end skulde antage, og som et Bevis paa, hvor mistlig en Sag det var

*) Selvfølgelig i Afguderets gamle Dage var det dog Vandene de talde om, der vilde synes kloge, saa det er ene de nymodens ratiønalistiske Theologer, der heller vil valse paa Haandværket til Naanen og alle Planeterne evindeligt, end være hos vor Herre, som Man, blandt andet, ser af Hr. Bretschneiders Sendt-Brev til Stats-Randen.

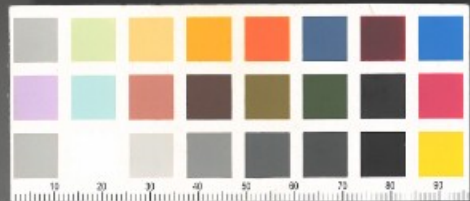
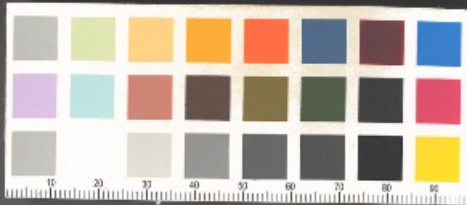
at beraabe sig paa Skriftens Ord, der i dette Stykke visse sig at være aldeles uoverrettelige.

Mod denne Astronomernes Umasselse maatte naturligvis Christelige Theologer protestere, thi det maatte nu hænge sammen med Solens Gang eller Stil:Stand, som der vilde, saa havde Astronomerne dog ikke mindste Ret til at fordrø Tro paa deres Gaaetnings Nødvendighed, og lige saalidt Ret til at udgive Noget, Man paa deres Ord skulde troe, for et Bevis mod Nødvendigheden af Skriftens Tale-Drag. Vil Man indvende, at denne Misbrug af en videnskabelig Hypothese ikke maa tilskrives Astronomerne, men kun Christendommens og Bibelens astronomiske Fiender, der maatte gribe til Altskændet i Kampen mod stærke Modstandere, da har jeg ei stort betimod; men vist er det dog, at Astronomerne i Almindelighed tog det meget ilde op, naar Hr. jeg tog mig den nødvendige Frihed at smilte ad den Paastand, at vi skulde troe det attende Aarhundredes Astronomer bedre end vore egne Dine og Bibelens Ord. Vist nok vilde de Jæter høre om, at det var blind Tro, de forlangte, men paastod, de havde de mest evidente Beviser for hvem der var dygtig til at fatte dem, og spurgte Man da, om ikke dog Lyge Drahe, f. Er. skulde været dygtig til at indse, hvad der, uden nogen ny Aabenbaring, var blevet heel tarvelige astronomiske Hoveder i det attende Aarhundrede saa evident, da hørde Man strax, at det var kun af theologiske Grunde, gamle Lyge havde

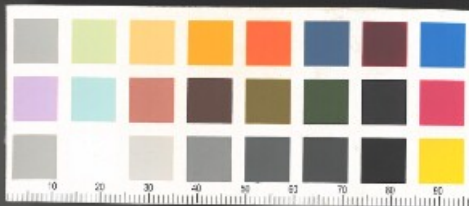
luffer sine Dine derfor, eller sadt som han lukke dem; men saadanne korte Svar paa sit Haand har naturligvis aldrig kunnet tilfredsstille mig. Jeg vovede nemlig at mene, at hvad Man ikke engang kan gjøre evident for en Videnskabs-Mand af et andet Fag, med nogenledes Hoved, det maa dog ikke være saa ganske selvlært, og bør i alle Fald ikke lydes Almen, og jeg paastod tillige, at den klærlige Formodning om Tyge Brahe hværken havde mindste historisk Grund, eller psykologisk Næmnelighed; thi at Tyge, om han havde været Copernicaner i Hjerter, kunde, ligesom Copernicus, udtrykt sig beskedelig, og gjødet et tvetydigt Duf for Theologerne, det led sig høre, men at han skulde ofre sin videnskabelige Ære paa Theologiens Alter, uden engang at ynte om den Selvsforungælske, det lignede hværken Tyge, eller nogen Systematiker, jeg enten i Livet eller i Historien har mødt. Herved maatte jeg, som hværken fandt Lyst eller Tid til at blive Astronom, lade det heroe, men glemde dog ei at forespørge mig, om ikke dog alle astronomiske Observationer lade sig forene med det gamle System, hvorepaa Man gav mig et meget beroligende Svar, det ikke lidet bestyrkede mig i den Formodning, at selv naar man skulde den Copernicanske Siætning se, al den Misbrug deraf er gjort, vilde den neppe findes mere antagelig, end de mange andre af det attende Aarhundredes Yndlings-Ideer, som jeg havde fundet aldeles forkastelige.

Man vil heraf strax slutte, at jeg, baade som Historiker og Theolog, har en gunstig Fordom for Angreb paa det Copernicanske System, men denne Fordom frister mig ingenlunde til at tage videnskabelig Parti i en Materie, jeg ikke er voren, og jeg skulde derfor ikke tale mere derom, hvis ikke Recensionen af Hr. Aschlunds Skrift om Verdens Bygningen, skudes mig klarlig at vise, at det Copernicanske System virkelig maa staa paa saa svage videnskabelige Fodder, som Angriberen tillidsfuld paastaar. Jeg forudsætter nemlig, at Rec. har været hvad jeg ikke er, en Copernicaner, velbekendt med Grundene for sit System, og naar jeg nu ser, at han, langt fra enten at gjendrive de gjorte Indvendinger, eller anføre andre Grunde, oprigtig tilstaaer, at Copernicanerne selv har seet sig nødt til omtrent at opgive deres mest indlysende og almeenfattede Bevis, da undrer det mig naturligvis ikke længer, at jeg ikke har kunnet fatte deres indlysende Beviser, men vel skulde det undre mig, om Systemet, efter en saadan Dankeroc, vil være istand til ret længe at vedligeholde sin Credit. Det vil da Liden vise, og dertil overlader ei blot Historikeren, men ogsaa den tilbørlige Theolog det heller end gierne, skøndt det vist nok vilde more dem begge, hvis de kunde leve den Dag, at Copernicanerne maatte beraabe dem paa det i denne Sag saa bekiendte Bibels-Ord, (Joso. X. 13) for at vise, at Solen dog engang har staaet stille.

Hvad der for Resten som Historiker vækker den Formodning hos mig, at Hr. Aschlund maa være paa det rette Spor, er især den Omstændighed, at han ingenlunde vil frakende Jorden al Bevægelse, men tværtimod hævde den en langsom Gang, der synes passende til dens bekjendte Tung-Hærdighed, og skal kunne forklare den gaadefulde Foranderlighed i Comasfærens Misviisning paa samme Sted, til forskjellige Tider. Jeg kan nemlig ikke befinde mig paa nogen videnskabelig Gætning, der en Tidlang blev almindelig antaget, uden at der laae noget Sandt til Grund, og jeg vilde derfor altid, som Historiker, være Tvivl om et astronomisk Systems Rigtighed, der enten vilde have Solen eller Jorden til at staae som en Støtte, hvortilmod jeg har den bedste Formodning om Et, der sætter baade Himmel og Jord i Bevægelse, og angiver derved en naturlig Grund saavel til Væltningen mellem de to hithithertid ubesluttede Systemer, som til Uanskelighederne ved begge. Er det nu derhos en Kædetid, som er den Omlebs-Tid, tillægges Jorden, udsummer de bekjendte Forandringer i vort Soel-System, da er det rimeligt nok, at Misviisningen vil udtrømme sin Foranderlighed, og Jorden fuldføre sin Bane i samme Tids-Rum. I alt Fald kan det ikke nægtes, at Ideen er høist interessant, især fordi den ikke er et Luft-Castel, Man maatte rejse til Maanen for at undersøge, men en genialt Formodning, som en omhyggelig Undersøgelse paa Jorden kan

og maa enten afbevise, eller urokelig stadfæste, og derfor gjør det mig ondt, at Recensenten, langt fra at værdige denne Gienstand forment Dømmekraft, synes at ville afværdige den med blot Fornemhed, sigende, at han ikke finder sig fristet til at prøve en Theori, der er saa flygtig fremstilt. Jeg siger, det gjør mig ondt, men det er ikke for Sagens Skyld, thi den har allerede vundet betydelig derved, saa Hr. A's andet Skrift, ved Sammenligning af Observationer, og ved en fuldstændig Misviisnings-Tabel, særdeles har letteret den Prøve af Theorien, der skal gjøre Udslaget, det gjør mig kun ondt, fordi den Lærde ved saadan Ubillighed og Uklogskab formindsker den Altelste, Dilletanterne burde have for det grundige Studium, og som vilde afsnødes dem ved en modsat Fremfærd. Dist nok er hin Fornemhed saa sedvanlig i vore Dage, at den vel maa findes i sin Orden; men er Recensenten den Mand, jeg formoder, da havde jeg Grund til at vente en Undtagelse hos ham, der ikke pleier at foragte genialt Bink, var de end fremsatte med den mest poetiske Flygtighed, vel vidende, at det netop er saadanne Bink, som har foranlediget de grundigste Undersøgelser, og betinget de vigtigste Opdagelser. Jeg kan derfor ikke forklare mig denne ubehagelige Afvigelse fra en ypperlig Grund-Gætning, uden af den onde Lune, hvortil Hr. A's haarde Udtryk om Copernicanerne siensynlig har sat Næ. og jeg kan neppe tvivle paa, at han jo, ved at overvie Skriftet om Magnetens Forhold til sine Poler, selv

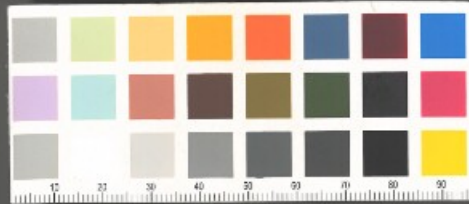
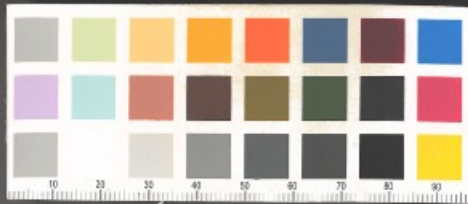

vil finde, at Gjenstanden er alt for vigtig og interessant, til at det bør behandles, uden som en Bisag, hvorved en liden Forfatter, tirket ved den saakaldte Foragt, hvormed Man end har besøret hans mærkelige Indvendinger, og sindeige Formodninger, burde i den Grad han har gjort, give sin Harme Luft eller ikke. Desuden, Ideen om Misværetningen er saa interessant, og saa indgribende i det praktiske Liv, at blev den nænsset i Danmark, vil den dog upaatvilelig andensteds, s. Ex. i England, vække Opmærksomhed, og hvis Erfaringen, som maa findes rimeligt, i det Helt stadfæstet og klarer den, var det jo dog en stor Skam for det Land, hvor den opkom, om vi først udenlands fra skulde lære at vurdere den. Om den i saa Fald vil eller ikke vil give det Copernicanske System sit Bane:Saar, maa jo være enhver sand Videnskabs: Mand ligegyldigt, da det naturligtvis maa være hans Ønske, at hvad der ikke kan staa paa sine egne Been, maa falde, jo før, jo heller, og hans faste Overbevisning, at hvad der videnskabelig lader sig bevise, kan i vore Dage see ad alle Angreb, hvorved det kun klæres og befestes.

Til Slutning er det imidlertid neppe afveien at omtale Forholdet, eller rettere Mis:Forholdet, mellem det Populære og det Skolastiske, det Folkelige og det Profesorslige i Videnskabeligheden, et Mis:Forhold, der, saavidt jeg veed, er eendommeligt for Lydskland, men har desværre ogsaa taget Overhaand i vort Norden; og truet, efter min Forstand, med et Barbart. Naar

nemlig de Lærde enten ikke kan eller ikke vil skrive ligelig og folkelig, men misbruge deres Skole:Kundskaber til at drille og trætte de U lærde, der selv prøve paa at affondre Kundskabs: Materien fra den skolastiske Form, da maa Folgen nødvendig blive Kinge: Ngt hos de U lærde for Skole: Studierne, og da dog, uden disse, hvortiden de vundne Resultater kan bevares, luftige Indsald stilles fra betydningsfulde Bunk, eller videnskabelige Fremskridt gjøres, saa er Mis:Forholdet aabenbar en bedrøvelig Ting. Vel gjør jeg ikke Profesjon af Lærdom, og indvinner gjerne, at jeg er kun en Lærling i den folkelige Fremstilling, men dog kender jeg nok til begge Dele, for inderlig at ønske dem forenede, og for at skye saavel Anmasselsen og Løsligheden, der sedvanlig hænger ved den Ens, som Kæpheden og Pedanteriet, der saa hyppig ledsager den Anden, saa jeg har grundet meget paa, hvordan det sørgelige Mis:Forhold kunde hæves. Det bedste Middel hertil har jeg fundet at ville være Oprettelsen af en Høi: Skole for populær (folkelig) Videnskabelighed, der holdt Universitetet i Skak, og holdtes ligedan af det, men da Professorerne naturligtvis vilde ansee Slikt for et gruelt Indgreb i deres Privilegier, er der for Øieblikket ei mangensteds Udset til saa uskkelig en Ting. *) Indtil det skeer,

*) I mange Aar var det en sød Drøm hos mig, at det Nordiske Academi i Gørd, naar det opvagnede af sin Doale, vilde berige Danmark med en saadan folkelig Høi: Skole, og stændt Erfaringen synes at ville modsig det, opgaar jeg dog ikke: Haabet om at opleve saa glædelig en Begivenhed.

er der imidlertid ikke andet Raad, end at Stribenter, der, som jeg, naturlig har fundet deres Stæde mellem de Lærde og U lærde, giøre Professorene alvorlige Forestillinger om, hvad der ligesaa vel tjener til deres egen Fred, som til sand Videnskabeligheds Fremme, og hvis de høi lærde Herrer skulde være saa fornemme, at de ogsaa kun har storagtige Skulder: Axt tilovers for saadanne Forestillinger, da vil jeg ikke svaare dem ilde, men de komme sikkert til at fortryde det, paa en Tid, da Folkene saa gjerne drømme om indbildte Drettigheder, at de neppe vil opgive den viefelrige og umistelige Ret de har, til aandelig at tjenes og ei tyranniseres, omhyggelig at udvilles og ei fornemt at oversees af deres Lære-Mestre. Jeg er ingenlunde saa ubillig at ville vælte al Skylden paa den nærværende Professor: Slægt, thi af Historien veed jeg, at Misforholdet er en gammel Skade, der har sin Rod i det tresoldige Tyranni, som har udøvet i Verden, det Keiserlige, nemlig, det Paveelige og det Classiske, *) men giøre de Lærde ikke Bod, komme de ligesuldt til at hode saavel for Fædrenes som for deres egne Synder, og har, naar de er advarede, sig selv det at tilskrive. I det attende Aarhundrede beprøvede Man sig vel af at have indført

*) Dette classiske Nomen: Klag vil for Mesten neppe beydes, for levende Græsk (Ny: Græsk) bliver de Lærdes Sprog istedenfor dødt Latin, men det hører ogsaa væsentlig til den videnskabelige Reformation, der snart maa finde Sted, hvor Man vil undgaae Barbariet.

Moder: Maalet i Videnskabernes Behandling, men hvad Man indførte, lignede dog ikke stort mere Folkenes end den classiske søde Moders (alma matris) Sprog, thi det var sjenhaltig et barbarisk Udsprog, som det gamle Munkes Latin, eller dog kun et vist Noget, der, Høiskolen til siden Gæde, maa kaldes Skolemesters Stiel. Sels i Mathematiken, om hvis Klarhed det tales saa stoltelig, at Man skulde troe, der behøvedes ei mere af Hovedet end Hørene til at blive Professor i den, søves unægtelig saa barbarisk et Sprog, at det er en Ynk, og at Talen ikke sader bedre i Philosophien, der skulde giøre Alting klart, det veed vi ogsaa ikkun alt for vel, saa vi behøve ikke at sørge om hvordan Sproget sader i mellem Vegge. Vel har Man tit nok fortalt os, at det kan ei anderledes være, da intet naturligt Sprog, men kun dette hertige Kunst: Sprog er skicket til at udtrykke Kundskaben reent og bestemt, (exact og stringent) men det er jo ligevis, at kun Dunkelhed i Begreberne, eller Ufyndighed i Moders: Maalet, eller lyst til at giøre en Flue til en Elefant, eller lidt af alle Dele, kan viefelig ligge til Grund for Barbarismen. At skrive nogenledes populær (læselig) har Mestreene: sædvanlig overladt til Drengene eller Handlangerne, der naturligvis kun giør Wind i Værkstøbet, naar de skal spille Mester, og naar nu en vidtspændt Mænd blandt de Ufunderte ledes paa Vid: Sæper, enten ved Mærket i de barbariske Begreber, eller ved Blend: Lygterne i de mere læselige, da see Professorene

